

FÖRORD

Även om mänskligheten tidigare har stått inför ekologiska problem så är dessa idag så omfattande och allvarliga att de framstår som mycket mer överhängande. Skador på miljön har ofta en oåterkallelig inverkan på såväl människa som natur och i det gryende tjugoförsta århundradet står vi inför en ekologiska kris som hotar millioners liv.

I motsats till de förhärskande strömningarna inom arbetarrörelsen, som har tenderat att ignorera eller underskatta miljöfrågor, kan ekologiska rörelser och gröna partier berömmas för att de satt dessa avgörande frågor på dagordningen. Dock blir de lösningar de föreslår ofta till slut felaktiga eftersom de förbiser det inneboende sambandet mellan miljöförstörelse och kapitalismens profitlogik. I perspektivet av ett demokratiskt planerat socialistiskt samhälle måste vi frigöra oss från de begränsningar profitmotivet skapar. Annars kan vi inte på allvar ta itu med de ekologiska hoten.

DEN IDEOLOGISKA KRISENS BESTÅNDSDELAR

Orsakad av människans inverkan på naturen har den ekologiska krisen nått en punkt där den kan hota mänsklighetens egen existens. Till förmån för ekonomiska intressen hos en liten minoritet införs nya produktionsformer i allt snabbare takt, utan att de ekologiska konsekvenserna först utvärderas. Dessa minoritetsintressen kräver även att erkänt skadliga produktionstekniker bibehålls. Detta fortgår samtidigt som teknologiska framsteg ökar möjligheten att påverka naturen och följaktligen störa eller förstöra den.

Den industriella revolutionen i samband med framväxten av artonhundratalets kapitalism ökade starkt mängden av i

atmosfären utsläppta föroreningar. Detta till svår skada för hälsan hos arbetare och statsbor. Ekologiska chockvågor med mänskligt ursprung har kommit snabbt och våldsamt.

Ändå är den ekologiska krisen, som vi känner den, inte ett enkelt resultat av en kontinuerlig industriell utveckling sedan artonhundratalet. Den är resultatet av ett kvalitativt språng - den omfattande spridningen av bensin användning och bilismens oerhörda utveckling, samt den kemiska industrin och dess tillämpning inom alla ekonomiska sektorer, särskilt inom jordbruket via gödning och bekämpningsmedel. Sedan 1970-talet har detta kvalitativa språng blivit alltmer uppseendeväckande p g a krisen i de byråkratiskt planerade ekonomierna och framförallt, på ett särskilt dramatiskt sätt, genom kombinationen av ekonomisk kris och hämningslös industrialisering i den "Tredje världen".

KLIMATFÖRÄNDRINGAR

En väsentlig orsak till den nuvarande globala uppvärmningen är mänskliga aktiviteter – beroende av fossila bränslen (energiproduktion, transporter), användning av ved i hushållen i Tredje världen med åtföljande dramatisk avskogning, samt jordbruksaktiviteter. Dessa aktiviteter frisätter årligen ca 7 miljarder ton växthusgaser i atmosfären (CO₂, CH₄, N₂O, och CFC). Hälften av detta återupptas inte av oceaner eller skogar. Som en följd har växthuseffekten blivit okontrollerad. Växthuseffekten ansvarar för att temperaturer som lämpar sig för livet på jordens yta bibehålls. Detta har lett till allvarliga störningar i planetens komplexa klimatsystem. Global uppvärmning utgör endast en del i detta. Beräkningar 1989 visade att 1980-talet var det varmaste decennium som någonsin registrerats. År 2000 visade sig 1990-talet vara det varmaste

decennium som någonsin registrerats! Trots dessa fakta finns det fortfarande borgerliga krafter som förnekar klimatförändringarnas avgörande betydelse samt nödvändigheten av ett omedelbart ingripande för att motverka ökningen av växthusgaser och begränsa de redan oåterkalleliga effekterna. I många regioner kommer effekterna på ekonomin för mycket omfattande samhällen att bli katastrofala. Den största anledning till oro ger störningarna i det atmosfäriska vattenomloppet eftersom dessa förändrar systemen av regn och avdunstning och ökar antalet tropiska cykloner samt deras brutala kraft. Förhöjda havsnivåer är sannolika. Beroende på storleksordningen hotas vissa öar och kustområden.

Man kan förutse att dessa klimatstörningar kommer att kombineras med en fortsatt minskning av stratosfäriskt ozon med åtföljande ökning av den cancerframkallande ultravioletta strålning som når marken. Nedbrytningen av ozonskiktet orsakas av organo-halogen fööreningar; klorfluorkarboner (CFCs) som primärt används vid kylning och i aerosolsprayer. Trots att dessa faktiskt har olagligförklarats är den destruktiva inverkan av redan utsöndrade CFC långtifrån förbi. Den förutses bestå till 2060.

Globala förändringar av reglermekanismerna inom och mellan de primära komponenterna i jordens omgivning (atmosfär, oceaner och biosfär) kommer att ha återverkningar under hela det tjugoförsta århundradet. Takten kommer att variera men allmänt kommer den att vara långt snabbare än det tidsschema som gällt för de mänskliga aktiviteter som orsakat problemen. Detta faktum understryker vikten av att integrera ekologiskt nödvändiga förutsättningar i samhällenas övergripande organisation.

LUFTFÖRORENINGAR

Industri, transporter samt nedbrytningen av mer eller mindre hållbara konsumtionsvaror förorenar luften med en stor mångfald giftiga substanser. Den ohämmade och uppenbarligen okontrollerbara ökningen av motorfordonstrafiken gör denna till den primära orsaken till svaveldioxid och kväveutsläpp. Detta i långt större utsträckning än hushålls- och industriuppvärmning. Formaldehyd, kvicksilver och asbest är t ex industriföroreningar. Dessa återfinns i betydande omfattning även i vardagliga konsumtionsartiklar. Formaldehyd och asbest i byggnadsmaterial och kvicksilver i batterier. Luften i städer kan innehålla tusen gånger mer av sådana gifter jämfört med luften på landet. Luftförorening har blivit en allvarlig belastning i större stadscentra såväl i rika länder som i de mycket utspridda, vildvuxna städer som återfinns i fattiga länder. Denna förorening av stadsmiljöer har medfört en alarmerande ökning av sjukdomar i andningsorganen som astma, luftrörskatarrer och lungcancer. Europeiska studier har avslöjat att åtskilliga tusentals dödsfall årligen kan skyllas på föroreningen av större västeuropeiska storstadsområden.

Asbest ger upphov till många dödliga cancerformer hos varvs- och byggnadsarbetare. Eftersom dessa cancerformer uppenbarar sig med viss fördröjning avslöjas problemens omfattning först efterhand, men då i accelererad form. Under det 21:a århundradets första fjärdedel förutses, enbart i Frankrike, mer än 100 000 asbestrelaterade dödsfall. Protester mot asbestrisker har medfört en stark minskning av dess användning i rika industrialiserade länder samt en jakt på ersättningsmaterial. Dock är användningen i Tredje Världen fortfarande på uppgång.

Svaveldioxid och kväveoxid orsakar sura regn som är en viktig orsak till skador på skogar i det norra halvklotets tempererade zoner.

VATTENFÖRORENING OCH JORDFÖRSÄMRING

Avfall från hushåll, jordbruk och industri, avsätts i världens vattensystem och förvandlar dessa till enorma kloaker. Fastlandsvatten som floder och sjöar, drabbas hårdast men via floder och kuststäder når föroreningar haven i allt större omfattning. De direkta följderna är att tungmetaller; kvicksilver, kadmium osv samt höggradigt giftiga organiska ämnen ansamlas i sediment på oceanbotten samt i flod- och sjöbäddar. Särskilt gödningsämnen innehållande nitrater och fosfater har medfört en okontrollerad tillväxt av alger och vattenväxter. Nedbrytningen av dessa förbrukar sedan det syre som finns upplöst i vattnet, vilket resulterar i en omfattande död av livet i vattnen. Oceanernas tillstånd försämras snabbt. Ökningen av den våldsommfattande sjötrafiken måste hållas ansvarig, särskilt som omfattande läckage orsakas av det bedrövliga skick som många fartyg befinner sig i. Den systematiska jakt på lägsta möjliga kostnad som de multinationella företagen inom oljeindustrin ägnar sig åt, är direkt ansvarig för katastrofala olyckor som Exxon Valdes, Erika och Prestige. Till den synbara föroreningen i form av svarta tidvatten –70 tankfartyg sjönk år 1996 – måste vi foga de astronomiska mängder olja som läcker från undervattensborrning samt tanktömning av fartyg till havs. Havet användes även när man vill göra sig av med giftiga, kemiska och radioaktiva avfall.

Vattenförorening är förknippad med jordförorening som i sig både är orsak till, samt effekt av vissa typer av vatten- och

luftföroreningar. Detta är en följd av jordbruksmetoder som framtvings av marknadens påtryckningar - intensivjordbruk (missbruk av gödnings- och bekämpningsmedel), monokulturer, grödor som varken är lämpade för lokala ekosystem eller klimat o s v. Med sin radioaktiva ammunition, sina sjunkna kärnvapenbärande ubåtar och sina landminor som gör jorden obrukbar, bidrar vapenindustrin till detta förfall. Detta betyder omfattande global jordförstöring, en giftig dekokt av förorening, utplundring, ökenspridning, omfattande markerosion, allt i förening med de ekonomiska och sociala orsakerna till den hunger som drabbar 800 miljoner människor i den Tredje världen.

SKOGSFÖRSTÖRING

Bland de mer dramatiska yttringarna av den ekologiska krisen framstår förstöringen av världens skogar som en av de mest oroande. Detta p g a dess omfattande konsekvenser. På 50 år har en tredjedel av världens trädäckelse försvunnit. Tropiska länder har drabbats hårdast. I de industrialiserade länderna har de skogsbeklädda områdena förblivit relativt stabila men skogarna dör långsamt av luft- olje- och jordförorening. I "Tredje världen" står dock avskogningen i centrum för den ekologiska krisen. Avskogningen är resultatet av en ond cirkel av fattigdom och utarmning av bruksbar mark. En annan orsak är överuttaget av tropiska träd utan hänsyn till en på sikt hållbar hantering. Detta förstör den biologiska mångfalden – de tropiska skogarna är hemvisten för över 50 % av vår planets växt- och djurarter – samt skogsbefolkningens tillgångar. Allt för att förse den västliga byggnads- och möbelmarknaden med en billigare produkt.

Dessutom har sedan 1997 Amazonasområdet, Centralamerika, Ryssland och Sydostasien drabbats av ett ökande antal

skogsbränder. I Indonesien har enorma skogsbränder på tre år förstört 10 miljoner hektar och påverkat 70 miljoner människor till en kostnad av över 4.5 miljarder dollar. I planetär skala förvärras växthuseffekten av avskogningen.

HOT MOT DEN BIOLOGISKA MÅNGFALDEN

Tiotusentals arter hotas till sin existens av de oräkneliga angreppen mot ekosystemet. En fjärdedel av jordens biologiska mångfald kan försvinna inom de kommande 25 åren. I vissa fall kan dessa angrepp leda till att balansen i miljön rubbas med för människans livsvillkor oöverskådliga följder.

Den biologiska mångfalden måste försvaras, inte av sentimentala eller estetiska skäl, utan för vårt eget släktes skull. Människosläktet kan inte behärska konsekvenserna av de oåterkalleliga förändringar som det kan orsaka miljön och måste därför med respekt för naturens ekologiska balans vara försiktig i sina förehavanden.

Kapitalismen bryr sig inte alls om föroreningar och utnyttjar resurser med det enda syftet att göra kortsiktiga vinster även om dessa hotar de tropiska skogarnas existens, skattkammaren för djur och växtarter, eller det marina livet. På samma sätt försöker den lägga beslag på teknologiska innovationer som GMO. Spridningen av dessa i miljön är en oåterkallelig och potentiellt farlig process. Den som önskar bevara den ekologiska balansen måste angripa själva kapitalismens grundvalar. Istället för att förbli en laboratorieteknik har produktionen av genetiskt modifierade organismer blivit en av de viktigaste bioteknologier som kapitalismen använder för att finna nya marknader. Kapitalismen söker behärska de innersta skikt som hittills legat utanför dess makt - reproduktion och genetisk kontroll av växt- och djurarter.

INDUSTRIKATASTROFER OCH NUKLEÄRA HOT

Den kapitalistiska produktionens förödande ekologiska konsekvenser kommer även till uttryck i omfattande olyckor eller potentiella risker för sådana olyckor i industrikomplex som kemiska fabriker och kärnkraftsanläggningar. Bhopalkatastrofen, med dess 15 000 döda samt lidandet hos de många offren för metylisocyanid som fortfarande dör i hundratal varje år, är tillsammans med Tjernobyl, ett av de mest tragiska exemplen. Kärnkraften utgör ett särskilt alarmerande exempel på de (felaktiga) vägval som gjorts för att utveckla produktivkrafterna. Detta på grund av dess natur, den oförutsebara omfattningen av dess fruktansvärda effekter, särskilt dess mycket långvariga, bestående inverkan, samt eftersom det existerar alternativa lösningar.

Radioaktiva risker innebär inte endast hot om större olyckor. Efter att ha existerat i 40 år har kärnkraftsindustrin fortfarande inte funnit någon lösning på problemet hur avfallet skall lagras. Hotad av tillbakagång försöker den nu sälja sin ekologiska förträfflighet. Detta för att få fart på el-kärnkraftsprogram som har avsomnat. Atomen förs fram som ett sätt att minska CO₂ utsläpp. När man hävdar detta förbiser man risker med (godkänd eller olycksorsakad) radioaktiv nedsmutsning samt det faktum att fordon är den helt överskuggande källan till CO₂. Dessutom skulle ett så relativt oflexibelt energisystem som bygger på enorma produktionsenheter och förutsätter att man bygger hundratal nya kraftverk, monopolisera investeringar och göra detta på andra (energibesparande, förnyelsebara) systems bekostnad. Överproduktionskapacitet och spill i distributionssystemen skulle även uppmuntra energislöseri. Och en på sikt skadlig utvecklingsmodell skulle byggas fast.

Till denna bestående risk måste vi lägga imperialistisk aggression som har ytterst allvarliga ekologiska konsekvenser p g a de destruktiva vapen som används och deras långvariga nedsmutsningseffekter: Krigen i Vietnam, Golfområdet och Serbien-Kosovo vittnar om detta.

I stället för att skapa nya oförutsedda nödlägen som skulle marginalisera traditionella ekonomiska, sociala och politiska problem, så är alla beståndsdelarna i denna ekologiska kris nära förbundna med just dessa traditionella problem.

Den ekologiska krisen har blivit ett dramatiskt och växande problem som inte enbart medför lokala eller partiella katastrofer - utan även globala hot som global uppvärmning och minskad biologisk mångfald. I vissa fall är dessa oåterkalleliga, i andra fall kan de åtgärdas på kort eller medellång sikt, ibland krävs över 2 eller 3 århundraden - levnadsåldern för många träd. Detta beror på de medvetna val som görs i människans samhällen.

DEN EKOLOGISKA KRISENS STRUKTURELLA ORSAKER

Det kapitalistiska produktionssättet kan inte undgå naturens lagar. På olika sätt kommer get i grundläggande motsättning till naturen och den naturliga utvecklingsprocessen. För kapitalet är endast den kvantitativa aspekten avgörande. Den bestämmer förhållandet mellan arbetstid och pengar enligt värdelagen. Kvalitativa och globala förhållanden kan inte tas med i beräkningen.

Kapitalistisk produktion grundar sig på utförandet av cykliska processer på kortast möjliga tid för att ge återbetalning på investerat kapital. Därför måste naturliga processer påtvingas en rytm och ett sammanhang som är dem främmande. Utnyttjandet av naturresurser kan inte äga rum med hänsyn till den takt som skulle krävas för att de ska kunna bildas eller

förnyas. Varuproduktionens utbredning kan inte ta hänsyn till tidigare existerande samhälleliga organisationssätt. I och med att man lägger beslag på det nödvändiga utrymmet för en smidig produktionsprocess, förväntas energitillförsel och distribution pågå utan hänsyn till naturmiljö, fauna och flora. Det är inte kapitalismens brist på klokskap som ger miljöförstörelse utan själva systemets inneboende logik. Det är därför som socialdemokraternas maningar till ”kvalitativ tillväxt” blockeras av kapitalismens logik. Kvalitativ tillväxt och värdelagen utesluter varandra.

Kapitalistiskt förnuft bestämmer det individuella kapitalets rörelser. Konkurrens mellan kapital gör dock systemet som helhet irrationellt. Den intelligens som används för att förbättra produktionen eller spara råmaterial, den intelligensen gör halt vid företagsporten. Miljön får betala räkningen så snart ”ingen” känner sig ansvarig – t ex när det gäller vatten-, luft- och jordförorening. Dessutom leder konkurrens till återkommande överproduktionskriser som avslöjar att avsevärda mängder energi och material har satsats i varor som inte säljer. Vidare gynnar marknaden en produktion av produkter (reklam, olika droger, vapen o s v) som är onödiga som bruksvärden, men som har bytesvärden som innebär stora vinster. Konkurrens och tävlan om profiter och överprofiter är den yttersta orsaken till kriminella beteenden som erkäns som kriminella även av den kapitalistiska lagstiftningen - bristande hänsyn till miljöbestämmelser, användningen av giftiga ämnen, otillräcklig kvalitetsprovning, falska innehållsförteckningar, olaglig dumpning av avfall, o s v.

Begreppet ”produktivism” som populariserats av miljörörelsen uttrycker ibland, om än på ett något dunkelt sätt, en aspekt av det kapitalistiska systemets oförnuft. Istället för att vara en källa

till sociala framsteg, har produktivitet utvecklingen lett till en intensifierad exploatering av arbetskraften, produktionsinriktningar som är avskurna från samband med vad som är samhällligt och ekologiskt nödvändigt, samt återkommande överproduktionskriser. På en blind marknad, fungerar produktionen som om den vore till för sig själv – som självändamål.

DEN EKOLOGISKA KRISEN I DE IMPERIALISTISKA METROPOLERNA

Det är i de utvecklade kapitalistiska länderna som man finner den mest avancerade exploateringen av befintligt naturligt, samhällligt och historiskt underlag d v s en process som innebär kalkyler enbart i ekonomisk termer. I våra dagar styr varuproduktionen det samhällliga livets alla sektorer medan den samhällliga produktionsprocessen har blivit alltmer uppsplittrad. Ägandeförhållandena har blivit alltmer centraliserade och hindras från att stelna fullständigt genom konkurrensen mellan produktionsmedlens ägare.

Detta har i alla imperialistiska länder lett till samma allvarliga ekologiska problem, vilket ytterligare bevisar att dessa problem inte kan ses som tillfälliga "sammanbrott" eller "misstag" utan att de är uttryck för själva systemets logik - densamma över hela världen.

Privatiseringen av den offentliga sektorn, okontrollerad stadstillväxt och "stenökensspridning" leder till en fruktansvärd försämring av stadsmiljön där grönområden försvinner och träd och skogar förstörs för att ge plats åt vägar och huvudleder. Den totala exploateringen av mark, bokstavligen till sista kvadratcentimetern, för industriområden, shoppingcentra,

sovstäder, fritidsanläggningar eller förvaltningsområden har avsevärt ökat pendlingstid och pendeltrafik samtidigt som behovsstrukturen väsentligen har förblivit densamma. En transportpolicy som bygger på bensindrivna privatbilar har medfört kroniska trafikstockningar och hotar att förlama och kväva alla storstadsområden.

Centraliserade ägandeförhållande har, särskilt inom energiområdet, påbjudit uppbygget av enorma fossilbränsle- eller kärnkraftsanläggningar. Detta val är skadligt för luftkvalitén och helt oförnuftigt med avseende på energihushållning. När det gäller avfallsproblemet spelar marknadens oförnuft samt profitmotivet en avgörande roll. Det framstår för varje bolag som alltmer "fördelaktigt" att kasta ut, spola bort eller bränna upp det som inte kan användas i produktionen. Följdaktligen har avfallsberg, särskilt med giftigt innehåll, kommit att framstå som själva symbolen för det kapitalistiska överflödssamhället – för att inte tala om det enorma problemet att bli av med militärt kärnavfall och den miljöförstörelse som orsakas av krig, särskilt imperialistiska militärföretag. Kapitalismen har inte förmågan att åtgärda dessa "överdrifter".

Följderna av dessa grundläggande ekologiska problem innebär - förstörelse av naturområden och stadsutbredning, överbelastning av vägsystemen, luftförorening orsakad av privatbilismen, förgiftning genom den kemiska industrin, radioaktiv nedsmutsning genom kärnkraften samt ständigt växande avfallsberg. Kapitalismen kan inte rätta till dessa "misstag". Om naturtillgångar under kapitalismen är "fritt" tillgängliga kommer de, oftast utan kontroll, att förbrukas, förlösas och förorenas. Inte enbart ur ekonomisk synpunkt betraktas de som "ovidkommande faktorer". Deras existens

förblir villkorad, d v s de är föremål för jakten på privata profiter. Med andra ord, resursernas begränsningar noteras endast av de som måste köpa dem. Säljaren som har ett grundläggande intresse av att expandera, motsätter sig varje försök att skydda naturtillgångarna.

Varje försök till kontroll går emot kapitalisternas nuvarande krav på utökade avregleringar. Om inte annat bör dessa krav begrundas i ljuset av det falska antagandet att värdelagen skulle kunna skilja mellan "goda" (miljövänliga) profiter och "dåliga". Alltså är de imperialistiska länderna hänvisade till att försöka lappa ihop problemen när skadan redan är gjord. I bästa fall kan detta endast leda till mycket begränsade och partiella åtgärder som att föreskriva filter för att rena vatten och luft osv.

Den kapitalistiska produktionen omformar även sina egna konsumenter. Individens beteende är således en faktor som förstärker den ekologiska krisen och förhindrar en lösning. Ett slående exempel på detta är, vad vi skulle kunna kalla, "bilens diktatur", d v s det ekologiskt katastrofala systemet med privatbilar som stöds av bilindustrins marknadsföring, av en borgerligt individualistisk ideologi, av en avsiktlig nedrustning av kollektiva transportmedel samt även av stadsstrukturen i större städer som tvingar arbetarna att pendla över långa avstånd. Dock kan den kapitalistiska produktionens grundläggande miljöförstörande natur endast i mycket begränsad omfattning påverkas av individuella beteendeförändringar.

DEN EKOLOGISKA KRISEN I DE BEROENDE LÄNDERNA

En studie utförd av FN:s miljöbyrå har dragit den tydliga slutsatsen att den "Tredje världens" ekologiska problem är fattigdomens problem. Detta vore helt riktigt om man samtidigt håller i minnet att denna fattigdom inte orsakas av något öde utan av de imperialistiska ländernas ekonomiska politik och agerande. Genom att förvränga fakta kan det vara möjligt att framställa miljökrisen i de imperialistiska länderna som konsekvensen av ett överflödssamhälle och inte som resultatet av en marknadsekonomi. I de beroende länderna i Asien, Afrika och Latinamerika framträder dock i tydligt fokus förhållandet mellan den ekonomiska krisen och den ekologiska krisen. För milliontals mänskliga varelser framstår den tilltagande förstörelsen av miljön och biosfären samt den vardagliga kampen för överlevnad som enbart delar av samma direkta erfarenhet.

Över 800 millioner människor är undernärda, 40 millioner dör varje år av hunger eller sjukdomar orsakade av undernäring. Nästan 2 miljarder har inte regelbunden tillgång till rent dricksvatten och som ett resultat dör 25 millioner varje år. En och en halv miljard människor lider av akut brist på den ved som är deras enda energikälla. I denna del av världen är det allvarlig brist på mat, vatten och bränsle, de tre nödvändiga förutsättningarna för människornas överlevnad. FN uppskattar att cirka 500 millioner människor är "miljöflyktingar" som tvingas lämna sina ursprungsområden på grund av torka, översvämningar, jorderosion, utvidgningen av det exportinriktade jordbruket o s v. Faktum är att den ekologiska krisen i dessa delar av världen inte är någon "tidsinställd bomb" eller ett framtida problem utan en fråga om överlevnad här och nu.

Det kapitalistiska produktionssättet är den primära orsaken till svår fattigdom och ekologisk kris. Den välkända struktur som innebär beroende av imperialismen samt världsmarknaden som den behärskar, har utsatt naturmiljön i de dominerade länderna för en mycket mer direkt och brutal exploatering om man jämför med situationen i de imperialistiska länderna. T ex har exporten söderut av de avancerade kapitalistiska ländernas industri- och kärnavfall omformat dessa områden till gigantiska soptippar för giftigt och bestrålat material. Ännu ett exempel är kapitalistiska företags - särskilt läkemedelsföretags - biologiska piratdåd, när de lägger beslag på och patenterar ursprungsbefolkningars traditionella kunskaper.

Miljöförstörelse i enlighet med världsmarknadens behov och de multinationella företagens intressen står i än mer skriande motsättning till de samhälleliga strukturer och sätt att leva som historien givit. I alla dessa länder har imperialismen format sitt territorium genom att påtvinga en infrastruktur som nästan fullständigt byggts kring centra för en ekonomisk aktivitet som är beroende av världsmarknaden. Det är på denna grundval, för en exportinriktad produktion, som val görs av "naturresurscentra", affärscentra och semesterområden, odlings- och betesområden. Detta sätter ett enormt tryck på människor som blir offer för dessa processer som driver andra levnadssätt och "förlegade" samhälleliga funktioner ut mot landets perifera områden. Dessa länder utsätts för processer som andra satt i rörelse och därför har genomslagskraften varit och fortsatt att vara mycket hårdare än i de kapitalistiska metropolerna.

Ur ekologisk synvinkel kan vi i de beroende länderna även iaktta de ödesdiga effekterna av lagen om "sammansatt och

ojämn utveckling”. Till världens mest ”efterblivna” hörn bär världsmarknaden sin miljönedbrytande dynamik och sina mest plågsamma motsättningar. Dess agerande är här ojämeförligt mycket mer förödande och de krafter som står emot är ojämeförligt mycket svagare. Vi kan konstatera en rad strukturella drag hos denna mekanism:

i Direkt utnyttjande av råmaterial för världsmarknaden (mineraler, trä, bomull, gummi o s v) och samtidigt utveckling av infrastrukturer, vägar, järnvägar, kraftverk o s v.

ii Omvandling av land till åker eller betesmark avsedd för exportproduktion genom omfattande användning av kemiska gödningsämnen och växtgifter med åtföljande förorening.

Dessa två processer gör jordfrågan till den stora brännande frågan i de flesta beroende länder. Jordbruksindustriens rovgirighet och nyliberala strukturella anpassningar leder till avskogning eller förstörelse av god åkermark, ökar risken för klimatförändringar och intensifierade ”naturkatastrofer”. Det är ofta ursprungsbefolkningar som mobiliserar för att försvara miljön – i Amasonas, i Ecuador, i Indien – och de verkar som värnare av hela mänsklighetens naturarv genom att bekämpa de multinationella företagens destruktivitet.

iii Urbaniseringen som följer av en speciell ekonomisk struktur samt jordfrågan.

Enligt FN:s beräkningar växer städer i de beroende länderna tre gånger snabbare än i de industrialiserade kapitalistiska länderna. I dessa länder är de vanliga stadsproblemen t o m mer katastrofala för miljön och levnadsförhållandena. Luftförorening orsakad av motorfordonstrafik och

hushållsuppvärmning utgör ett akut hot. Kvaliten hos rent och renat vatten är det andra problem som städerna i de beroende länderna står inför. Avfallshantering är det tredje. I de flesta större städer i Asien, Afrika och Latinamerika läggs soporna helt enkelt på hög och bränns i det fria.

De av de beroende ländernas problem som idag uppmärksammas mest är skulderna till banker och imperialistiska regeringar. Under perioden 1990-1995 var avskogningen i de 33 afrikanska länder som finns på listan över de mest skuldsatta fattiga länderna 50% mer omfattande jämförd med avskogningen i andra afrikanska länder och 140% mer omfattande jämförd med genomsnittet i världen. Inte heller finns det några fonder för att vidta åtgärder för att bevara naturen. Internationella finansinstitutioner som Världsbanken och International Monetary Fund ålägger människan och naturen allt tyngre skuldkostnader. Inom jordbrukssektorn har den åtstramning som påtvingats genom strukturella anpassningsplaner medfört att understöd för att garantera priser har försvunnit samt till att jordbruksmarknaderna har liberaliserats. Frånvaron av offentliga investeringar har förvärrat infrastrukturella problem för transport och bevattning. Sedan 1994 har WTO-överenskommelser ytterligare påskyndat avvecklingen av jordbruket i de beroende länderna. Den ohämmade jakten på exportinkomster på bekostnad av levebrödsbördar har medfört undernäringsskriser i åtskilliga afrikanska och asiatiska länder. Svår fattigdom och massinvandring till städerna tilltar medan miljön fortsätter att försämrans.

På toppen av allt detta tillkommer cyniskt nog en rad direkta miljöförintelser och ekobrott begångna av imperialistiska multinationella företag. Riskabla produktionsenheter (särskilt

inom den kemiska industrin) förflyttas till beroende länder. Där gynnas de inte enbart av billig arbetskraft utan kan även ostraffat förorena miljön.

Inför ekologiska kriser står regeringarna i de flesta beroende länder maktlösa. Deras uppknytning till imperialistiska intressen och deras egna privilegier eller klassintressen går före ekonomiskt beroende och ekologiska kriser. T o m vissa internationella hjälpprogram (för att bekämpa hunger, ekologiska katastrofer eller planerna nyligen som går ut på att en del av skulderna avskrivs i utbyte mot miljöbevarande åtgärder) – bidrar ofta enbart till att berika makteliterna.

Det är omöjligt att lösa den ekologiska krisen i de beroende länderna utan att bryta beroendet av imperialismen. Att genom krediter och skulder försöka ”modernisera” och därigenom lösa överhängande samhällliga problem är missgrepp som endast förvärrat situationen. Detta gäller i än högre grad för den ekologiska krisen. För att alls överleva tvingas milliontals människor p g a fattigdom och ekonomiskt beroende att bete sig så att de allvarligt skadar miljön. Detta innebär att den anti-imperialistiska revolutionsprocessen, den permanenta revolutionen, i de beroende länderna medvetet måste ta upp ekologiska frågor och göra dessa till en del av programmet för kampen mot den kapitalistiska utplundringen. Detta är ett villkor för att man framgångsrikt ska kunna bygga upp alternativa, socialistiska produktionsförhållanden.

DEN EKOLOGISKA KRISEN I DE TIDIGARE BYRÅKRATISERSDE SAMHÄLLENA

Trots att USSR och de flesta samhällen som formats enligt Sovjetmodellen har försvunnit så är det nödvändigt att helt kort undersöka deras miljöpolitik. I jämförelse med de

imperialistiska metropolerna är det ekologiska syndaregisteret för USSR och länder med ett byråkratiskt, centralt planeringssystem lika belastat, om inte värre, särskilt vad gäller luft- vatten- och markförorening. Planen karakteriserades endast av kvantitativa måttstockar och tillväxttakt. Övergångssamhällen lade således, ibland i högre grad än kapitalistiska samhällen, tonvikten på den kvantitativa tillväxtökningen. Dessa tillväxttal bestämdes genom påbud och upprätthölls genom tvångsåtgärder. Skydda naturtillgångar och kärnkraft - Tjernoby! - samt alla problem som större storstadsområden står inför. En av orsakerna till denna situation är det faktum att dessa samhällen endast delvis lyckades komma förbi den kapitalistiska värdelagen och de objektiva begränsningar av produktionen som den medför. Inom många viktiga produktionssektorer kvarstod ett beroende av kapitalismen och världsmarknaden. Även i dessa samhällen ledde exploatering av naturtillgångar för exportekonomin, samt beroendet av produkter och teknologier med ursprung i kapitalistiska industrier, till en oundviklig förstörelse av miljön. Detta skedde på ett sätt som liknar det vi ser i de beroende ekonomierna.

Den planerade ekonomin var ett försök att utveckla en direkt samhällelig ekonomi. I motsats till vad som är fallet under kapitalismen, där arbetets nytta endast grundas på marknaden, d v s förmågan att sälja produkter, försökte icke-kapitalistiska samhällen innan produktionen bestämma och planera samhälleliga behov. Det är uppenbart att detta försök endast kan lyckas om alla mänskliga behov och särskilda intressen förs in i en övergripande process av demokratiska överväganden och beslutsfattande. När ett befintligt bristtillstånd måste fördelas blir demokratin än mer avgörande. Demokratin uttraderades dock fullständigt genom byråkratiseringen av

övergångssamhällena. Mångfalden av olika folks samhällliga och nationella, kulturella och ekonomiska behov, likformades och tvingades in i en plan som påbjöds ovanifrån. Eftersom alla kvalitativa aspekter begravdes tillsammans med demokratin inrymdes miljön, i sådana planer, i bästa fall i kvantitativa termer (antal reningsanläggningar, filter, vissa budgetutgifter, o s v). Från första början utmärktes denna planering av felaktigheter och enorma förbiseenden (med ett motsvarande resursslöseri). I avsaknad av samhälllig kontroll rättades misstag först till när de slutligen blev kända "högre upp".

Dessutom svarade olika delar av planen mot intressen hos olika delar av den byråkrati som bestämde den. Det var så som den gigantism tillkom som utmärkte USSR och andra byråkratiska stater. Ju större, storskaligare och mer centraliserat projekt (exempelvis ändra riktningen på Sibiriens floder) desto mer makt innebar det för byråkraterna. Under 1970-talet framträdde byråkrater som ägnade sig åt miljöfrågor men de saknade inflytande och blev kvar i mindre avdelningar på låg nivå.

Optimism och tilltro till "framsteg" var grunddragen i byråkratins ideologi. Man förde fram inriktningen på en "tävlan mellan de två systemen" och att "gå förbi" kapitalistiska samhällen. Med denna utgångspunkt uppvärderades och antogs som ideologiska värden för planens utformning, just de kapitalistiska konsumtions- och moderniseringsmodeller som orsakade sådan skada på miljön. Byråkratin använde sig enbart av modeller som grundade sig på en kvantifiering av naturtillgångar (d v s modeller jämförbara med dem som användes av konservativa borgerliga ekonomer).

Det är självklart att den ekologiska krisen endast kan förvärras inom ramarna för den ekonomiska utplundring och den

oreglerade kapitalism som nu, med västmakternas och IMF:s välsignelse, sedan USSR:s fall härskar i Ryssland.

Fallet Kuba är annorlunda i det avseendet att den planerade ekonomin där under 1990-talet avlägsnade sig från den produktivitetssinriktade och miljöförstörande sovjetiska modellen. Detta av tvingande nödvändighet men även av ekologisk övertygelse. Detsamma gäller förhållandet att bilar delvis ersattes av cyklar i stadstrafiken.

ARBETARRÖRELSEN OCH EKOLOGIN

Ekologer anklagar Marx och Engels för produktivism. Är denna anklagelse berättigad? Knappast, eftersom ingen med sådan kraft som Marx har angripit den kapitalismens logik som innebär produktion för produktionens egen skull, kapitalackumulation, rikedom och varuproduktion som mål i sig själva. Själva idén med socialismen – i motsats till dess patetiska byråkratiska karikatyrer – är att producera bruksvärden, varor som är nödvändiga för att tillgodose mänskliga behov. De tekniska framstegens yttersta mål är i Marx' ögon inte en obegränsad ökning av mängden varor ("att ha") utan en kortare arbetsdag och mer fritid ("att vara").

Det stämmer dock att man ibland hos Marx och Engels – och än mer i sentida marxism – finner en tendens att göra "produktivkrafternas utveckling" till det centrala i framstegen samt ett relativt okritiskt förhållningssätt till industrialiseringen, särskilt avseende dennas destruktiva relation till miljön. Följande avsnitt ur Grundrisse är ett belysande exempel på Marx' alltför okritiska beundran för den kapitalistiska produktionens "kultiverande" effekt och dess brutala utnyttjande av naturen.

"Således skapar kapitalet det borgerliga samhället samt den

allomfattande tillägnelsen av naturen liksom även själva de sociala relationerna mellan samhällets medlemmar. Därav kapitalets stora kultiverande inverkan; dess tillskapande av ett samhällsstadium, i jämförelse med vilket alla tidigare stadier framstår som endast lokala utvecklingar av mänskligheten och som dyrkan av naturen som en avgud. För första gången blir naturen enbart ett objekt för människosläktet, enbart en fråga om nödvändighet; upphör att erkännas som en makt i sig själv; och den teoretiska upptäckten av naturens egna lagar framstår bara som ett medel för att underordna naturen under mänskliga behov; antingen som ett konsumtionsobjekt eller som ett produktionsmedel”. (Gründrisse, kapitlet om kapital, avdelning två, underavdelning med titeln “Nedskrivning av kapitalet självt på grund av ökning av produktivkrafterna”).

Å andra sidan finner man även texter av Marx som tydligt nämner de förödelse Kapitalet har medfört för miljön – vilket vittnar om ett dialektiskt synsätt rörande de “framstegens” motsättningar som produktivkrafterna ger upphov till – t ex i det berömda yttrandet om kapitalistiskt jordbruk i Kapitalet:

“...den ökade produktiviteten och mängden arbete som sätts i rörelse köps på bekostnad av att själva arbetskraften ödeläggs och förbrukas genom sjukdomar. Dessutom utgör alla framsteg inom kapitalistiskt jordbruk, framsteg inom konsten att, inte bara utplundra arbetaren utan även jorden. Alla framsteg i att, för en viss tid, öka jorden bördighet, innebär att man i allt större omfattning förödar de bestående källorna till denna bördighet. I ju större utsträckning ett land, som t ex Förenta staterna, startar sin utveckling på en grundval av modern industri, desto snabbare går denna nedbrytningsprocess. Detta innebär att kapitalistisk produktion utvecklar teknologi och sammansättningen av olika processer till en samhällelig helhet,

enbart genom att uttömma de ursprungliga källorna till all rikedom – jorden och arbetaren”. (Kapitalet, vol. 1, kap. 15, avdelning 10)

Även hos Engels som så ofta hyllade människans “behärskande” av och “herravälde” över naturen, kan man finna texter som uttryckligen fäster vår uppmärksamhet vid farorna med ett sådant synsätt. Text kan man nämna följande avsnitt ur artikeln ”Arbetets andel i apans omvandling till människa” (1876).

“Låt oss dock inte i övermått berömma oss av människans segrar över naturen. För varje sådan seger utkräver naturen sin hämnd. Även om det är sant att varje sådan seger medför väntade resultat så medför den, i andra och tredje hand, helt andra och oförutsebara följder som bara alltför ofta upphäver de första resultaten. De folk som i Mesopotamien, Grekland, Mindre Asien och på andra ställen förstörde skogarna för att få odlingsbar mark, drömde aldrig om att de, genom att tillsammans med skogarna ta bort ansamlingar och reservoarer för fuktighet, lade grunden till det nuvarande ödsliga tillståndet i dessa länder. (...) Vid varje steg påminns vi om att vi inte på något sätt härskar över naturen som erövrare över att främmande folk – som någon som står vid sidan av naturen – utan att vi med kött, blod och hjärna tillhör naturen och existerar i dess mitt, och att allt vårt behärskande av den utgår från det faktum att vi, till skillnad från alla andra djur, har förmånen att kunna lära oss naturens lagar och tillämpa dessa på ett riktigt sätt.”

Det skulle inte vara svårt att hitta andra exempel. Faktum kvarstår dock att Marx och Engels saknar ett övergripande ekologiskt synsätt. Nu i början av det 21:a århundradet utgör den ekologiska frågan en av de största utmaningarna för en

förnyelse av det marxistiska tänkandet. Av marxister kräver detta en grundlig, kritisk värdering av det traditionella begreppet "produktivkrafter" samt en radikal brytning med föreställningarna om linjära framsteg och med det moderna industrisamhällets teknologiska och ekonomiska världsbild. Trots dessa svagheter kvarstår den marxistiska kritiken av den kapitalistiska politiska ekonomin som grundläggande för varje frigörelseprojekt och miljörelsen har inte råd att förbise den.

Samtidigt som reformismen utvecklades inom arbetarrörelsen bagatelliserades Marx' och Engels kritiska tankar rörande det hot som det kapitalistiska samhället utgör för naturen. Reformismen tog upp den borgerliga statens, på prestation inriktade produktionsbegrepp/ synsätt, på samma sätt som den integrerades i den borgerliga staten genom att acceptera dess viktigaste institutioner (staten, armén, lagstiftningen osv). Det tyska metallarbetarförbundet (DMV) som dominerades av socialdemokratin, förklarade t ex tidigt under det 20:de århundradet, i ett belysande uttalande:

"Ju snabbare den tekniska utvecklingen blir, desto snabbare när det kapitalistiska produktionssättet den punkt där det blockerar sig självt och måste ersättas av ett högre stående produktionssätt."

Trots deras oenighet i många frågor delade socialdemokratin och stalinismen ett produktivistiskt synsätt på ekonomin och en djupgående okänslighet för miljöfrågor. Vi måste erkänna att revolutionära strömningar i allmänhet – och Fjärde Internationals i synnerhet – var mycket sena att ta till sig frågan om ekologin...

Fortsatta ekologiska katastrofer, miljörelsernas tillväxt, dessa rörelser delsegrar samt försök att organisera sig politiskt

(“Gröna” partier, o s v) har medfört åsiktsskillnader inom arbetarrörelsen. I en rad länder motsätter sig hela fackförbund eller åtminstone starka minoriteter inom dessa, kärnkraftens “fredliga” användning – CGIL i Italien, brittiska gruvarbetare – och uppvisar en allt starkare känsla för ekologiska frågor som t ex CUT i Brasilien, SUD i Frankrike, arbetarkommissionerna i Spanien, IGMetall i Tyskland. F n kan vi inom partier och fackföreningar urskilja fyra åsiktsströmningar som alla påstår sig tala för arbetarna:

a) Den “hårda kärnan” som vill fortsätta som om ingenting hänt. I ljuset av den för miljön katastrofala utvecklingen, har även denna fraktion tvingats genomföra vissa anpassningar. Den kräver nu utsläppsnormer och nya bestämmelser men förespråkar en fortsatt användning av kärnkraften. Utan att ändra sina kortsynta ståndpunkter har den förklarat sig tillfreds med en “omplåstring” av miljön, särskilt om detta öppnar nya marknader.

b) En teknokratisk åsiktsströmning som anser att den genom högteknologiska lösningar kan lösa ekologiska problem. Egentligen innebär detta oftast bara en förskjutning av problemen. Vad ska man t ex göra med de enorma mängderna filterrester, reningsslam och andra avfall? Peter Glotz från tyska SPD efterlyser ett samarbete med den del av storkapitalet som förespråkar en “teknologi för avloppsmynningar”. Genom en allians mellan “den traditionella vänstern, tekniska eliter och kritiska minoriteter bland kapitalister som har en sund syn på tillväxt”, kan man uppnå en socialt inriktad förnyelse. Uttryckligen avvisar han varje utmaning riktad mot det privata ägandet av produktionsmedlen.

c) Den tredje åsikten som kan kallas den “ekologiskt-reformistiska” vägrar också att tala om produktionsförhållanden. Återigen hävdar man att det är möjligt att frälsa kapitalismen, eller som de mer taktfullt uttrycker det, “industrisamhället”, från dess ekologiska försyndelser. Som ordförande för det tyska SPD` s “Kommission för grundläggande värden”, förklarade Erhard Eppler: “Mer än någonsin är det socialdemokratins uppgift att gå framåt genom en ny reformpolitik, med demokratiska, mänskliga och ekologiska korrigeringar av industrisamhället”.

d) Den fjärde strömningen, i minoritet men till antalet långt ifrån försumbar, är ekosocialismen som integrerar marxismens grundläggande landvinningar – men frigör marxismen från dess produktivistiska slagg. Ekosocialister förstår att marknaden och profitlogiken (liksom de avsmnade “folkdemokratiernas” diktatur) är oförenliga med ekologins krav. Samtidigt som man kritiserar den ideologi som företräds av de ledande åsiktsriktningarna inom arbetarrörelsen, inser man att arbetarna och deras organisationer är en oundgänglig kraft för att förändra systemet.

Ekosocialismen är den strömning inom arbetar- och miljörörelserna som är mest mottaglig för vad som gagnar det södra halvklotets arbetare och folk. Den bryter med den produktivistiska framstegsideologin – i dess kapitalistiska och/eller byråkratiska form (s k “existerande socialism”) – och motsätter sig den obegränsade expansionen av ett miljömässigt ödeläggande produktions- och konsumtionsätt. Den inser att “hållbar utveckling” är en omöjlighet inom den kapitalistiska marknadsekonomins ramar. Som revolutionärer är vår målsättning att förena oss med denna strömning och övertyga arbetarna om att delreformer är helt otillräckliga. Micro-

förnuft måste ersättas av socialistiskt, ekologiskt makro-förnuft, som begär en verklig kulturförändring. Detta är omöjligt utan en djupgående teknologisk omorientering som söker ersätta nuvarande energikällor med andra, förnyelsebara och icke förorenande källor som solenergin. Detta betyder att den första fråga som uppstår är frågan om kontrollen över produktionsmedlen, särskilt över beslut avseende investeringar och teknologisk förändring.

Det som krävs är en total omorganisering av produktions- och konsumtionssätt, en omorganisering som utgår från människors verkliga behov, samt garanterar miljön, d v s normer som är främmande för den kapitalistiska marknaden. Detta innebär en ekonomi i övergång till socialism, utgående från människors egna demokratiska val av prioriteringar och investeringar – och inte från “marknadslagar” eller från någon allseende politbyrå. Detta skulle innebära en planerad ekonomi som förmår finna varaktiga sätt att överbrygga spänningarna mellan att tillgodose samhällliga behov och ekologins oavvisliga krav. Detta skulle innebära en övergång som leder till ett annat sätt att leva, en ny kultur, bortom penningens diktatur och konstlade, reklamdrivna konsumtionsvanor, samt den oändliga produktionen av miljöskadliga varor (privatbilen!).

MILJÖRÖRELSENS LANDVINNINGAR OCH BEGRÄNSNINGAR

Miljörelsens grundläggande insats är och förblir insikten om vidden av senkapitalismens miljöförstöring. Denna insikt har orsakat en djupgående förändring i det allmänna medvetandet om miljöfrågor. Ödeläggelsen av naturen har nått en nivå som

hotar hela mänskligheten. Här liksom när det gäller ett världsomfattande kärnvapenkrig är det fråga om överlevnad. I motsatts till hotet av förintelse genom kärnvapen är miljöförstörelsen en fråga som ständigt "förnyas" och som på ett påtagligt sätt blir allt allvarigare. Det faktum att rörelsen ser miljöfrågan som vital för mänskligheten, rättfärdigar dock inte att de flesta ekologer söker klassövergripande lösningar där klasskampen mot kapitalet saknar betydelse. Åtskillnaden mellan de som har intresse av att bibehålla systemet till varje pris och de som har intresse av att det avskaffas, har inte alls utplånats, tvärtom.

En annan av miljörörelsens landvinningar sättet på vilket den ifrågasätter "framstegsbegreppet". När det gäller analysen av den sena kapitalismen har rörelsen påvisat den marxistiska analysens begränsningar. Vi kan inte längre, som under början av den kapitalistiska utvecklingen, tala om en positiv utveckling av produktivkrafterna, hämmad endast av det privata ägandet av produktionsmedlen eller utvecklade på proletariats bekostnad. I och med att den överlevt under mycket längre tid än vad som varit historiskt nödvändigt för att utveckla produktivkrafterna, omformar kapitalismen i allt högre grad produktivkrafterna till destruktivkrafter. Men detta innebär också att dessa krafter inte kan frigöras som sådana och användas för allas bästa i ett socialistiskt system. De måste granskas och analyseras kritiskt. Detta är inte bara en teoretisk fråga utan innebär också en mycket konkret kritik mot idén att "passera kapitalismen" en tanke så typisk för stalinistisk byråkrati. Dessutom utförs för första gången en mer genomgripande analys av produktionens materiella sida (bruksvärden) genom att man frågar sig vilka produkter som är önskvärda ur ekologisk och samhällslik synvinkel osv.

Efter bakslagen som följde på 1968-rörelsen har miljörelsen åter tillfört politiken en utopisk dimension. Mot en bakgrund av ekologiska krav återinfördes diskussioner rörande grundläggande förändringar i samhällssystemet, andra sätt att leva och producera. Den tidigare nämnda diskussionen om produkters bruksvärden omfattade även en diskussion om socialt användbar produktion. Nya utopiska idéer om ett annat samhälle kom till uttryck och konkreta "omställningsplaner" skisserades. Miljörelsen utvecklades först i Europa. Den innebar massmobiliseringar även i länder där arbetarrörelsen var på defensiven som i Österrike, Schweiz och Tyskland. Aktiva och konkreta kampformer som demonstrationer, blockader och ockupationer av byggplatser gav upphov till en "motståndskultur".

Till en början fokuserade dessa strider i första hand på kärnkraftfrågan men rörelsen tar upp och mobiliserar kring andra frågor som luft- och vattenförorening samt genmanipulation. Skandaler som galna kosjukan har ökat allmänhetens medvetenhet om skräpmat och de faror som uppstår ur den kapitalistiska marknadens logik. I Frankrike blev småbrukarföreningen (Confédération paysanne) katalysator för en radikalisering. Med utgångspunkt från en symbolisk handling (demolering av en McDonald) som hämnd för USA-sanktioner riktade mot Frankrikes stopp för import av hormonbehandlat kött, utvidgades kampen även mot WTO – med stöd av fackföreningar, ekologiska organisationer och vänsterpartier samt under stark sympati från allmänheten. I juni 2000 demonstrerades starkt stöd i solidaritet med småbrukarna inför rätta i Millau (Frankrike).

Större miljömanifestationer har även ägt rum i USA där de givit upphov till en sammansatt, heterogen rörelse som sträcker

sig från "djupekologi" – som menar sig prioritera växter och andra djurarter framför människor, till ekosocialism. Manifestationerna nyligen, våren 2000 i Seattle visar rörelsens styrka och beredskapen hos flera av dess delar – t ex den viktiga miljöorganisationen Jordens vänner – att förena sina krafter med fackföreningar och vänstern i kampen mot WTO och en i allt högre grad varupräglad värld. Seattle innebar även ett första närmande i kampen mellan rörelser från Nordamerika, Europa – Confédération Paysanne representerades av sin talesman José Bové – samt rörelser från Tredje världen.

Nämnas måste även att det finns nätverk för direkt handling med ett miljöbefrielsebudskap som består av mycket stridsvilliga ungdomar vilka spelar en betydelsefull roll i alla större anti-nyliberala mobiliseringar.

Det skulle vara helt fel att tro att ekologiska frågor endast angår länder i Norr – en lyx för de rika länderna. I kapitalismens periferi i Syd uppstår allt oftare sociala rörelser med en ekologisk dimension.

Dessa rörelser reagerar på de fördjupade ekologiska problem i Asien, Afrika och Latinamerika som följer av de imperialistiska ländernas medvetna politik att "exportera föroreningar", och den hämningslösa produktivitet som "konkurrensen kräver". Vi ser att det uppstår folkliga mobiliseringar i Syd till försvar för bondejordbruk och samfällad tillgång till naturtillgångar som hotar att förstöras av marknadens (eller statens) aggressiva expansion. Andra strider uppstår för att bekämpa de skador på miljön som orsakas av icke likvärdigt varuutbyte, påtvingad industrialisering samt kapitalismens utveckling (agrobusiness) på landsbygden. Ofta definierar dessa rörelser inte sig själva som ekologiska men deras kamp har dock en väsentlig ekologisk dimension.

Det är självklart att dessa rörelser inte motsätter sig förbättringar genom teknologiska framsteg. Högt på deras kravlista ligger tvärtom krav på elektricitet, rinnande vatten, bra avlopp och fler apotek. Vad de avvisar är förorening och förstörelse av deras naturmiljö i "marknadslagarnas" namn samt en påtvingad kapitalistisk expansion.

En text från 1991 av den peruanske bondeledaren Hugo Blanco (tillhörande Fjärde Internationalen) ger ett slående uttryck för innebörden av denna "de fattigas miljö rörelse".

"Vid första påseende tycks miljöförsvare eller naturvårdare vara sympatiska men ganska säregna typer vilkas huvudsyfte i livet är att förhindra utrotningen av blåvalar eller pandor. Vanligt folk har mer överhängande behov som t ex hur de ska få nästa mål mat. (...) I Peru finns dock ett stort antal människor som försvarar miljön. Om man skulle säga till dem "ni är ekologer" så skulle de förmodligen svara "ekologer, kors i taket" (...) Och ändå; vem kan förneka att, innevanarna i staden Ilo och kringliggande byar, försvarar miljön när de kämpar mot den förorening som orsakas av Södra Perus Kopperbolag? Och är inte befolkningen i Amazonas alltigenom ekologisk när de är beredda att dö för att försvara sina skogar mot skövling. Eller den fattiga befolkningen i Lima som protesterar mot förorenat vatten?"

Brasilien är ett av de länder där frågor rörande samhälle och miljö i mycket stor omfattning har kopplats samman. Vi kan se hur De jordlösa böndernas rörelse (MST) mobiliserar mot GMO, i direkt konfrontation med det stora multinationella företaget Monsanto. Kommuner och områden som styrs av Arbetarpartiet (PT) strävar att innefatta ekologiska målsättningar i sina program för deltagardemokrati. Provinsregeringen i Rio Grande do Sul som står nära MST (och

PT) vill bannlysa GMO i hela regionen. Rika jordägare i området är upprörda och säger sig bekämpa vad de kallar ett "föräldrat synsätt". De ser kampen mot genmodifierat utsäde som "en sammansvärjning för att framtvunga en jordreform".

Urbefolkningar som lever i omedelbar kontakt med skogen är bland de första offren för den "modernisering" som påtvingas av jordbrukskapitalismen. Följaktligen mobiliserar urbefolkningar i många Latinamerikanska länder till försvar för sina traditionella sätt att leva i harmoni med miljön. De mobiliserar mot den kapitalistiska "civilisationens" schaktmaskiner. Bland de oräkneliga exemplen i Brasilien på "de fattigas miljörelse" är det särskilt en rörelse som genom sin sociala och ekologiska, lokala och universella, "röda" och "gröna" spännvidd, framstått som föredömlig. Det är Chico Mendes och Alliansen av skogsbefolkningar som försvarar det brasilianska Amazonområdet mot de stora jordägarnas och de multinationella jordbruksföretagens förödande glupskhet.

Låt oss kort erinra oss huvuddragen i denna konfrontation. Chico Mendes var en fackföreningsaktivist med band till CUT och det Brasilianska Arbetarpartiet (PT). Med uttalade hänvisningar till socialism och ekologi organiserade Mendes, tidigt på 80-talet, markockupationer bland seringueiros, bönder som levde på att tappa gummiträd. Dessa ockupationer riktades mot storgodsägare som skickade in schaktmaskiner för att ta ner skogen och ersätta den med betesområden. Sedan lyckades han sammanföra bönder, jordbruksarbetare, seringueiros, fackliga företrädare och stammar av urbefolkning till Alliansen av skogsbefolkningar som kunde omintetgöra många kalhuggningsförsök. Den internationella uppmärksamheten som dessa aktioner medförde gav Chico Mendes 1987 det Globala Miljöpriset. En kort tid därefter, i

december 1988 utkrävde storgodsägarna ett högt pris för denna miljöstrid genom att låta inhyrda mördare döda honom.

Denna rörelse kan bli ett mönster för kommande folkliga mobiliseringar i "Syd". Detta genom de band som knutits mellan strider för sociala krav och ekologiska krav, mellan bönders motstånd och urbefolkningars motstånd samt mellan lokalbefolkningars överlevnad och garantier för vad som är global nödvändigt (skyddet av de sista större tropiska skogarna). I vissa länder – särskilt i Europa – har miljörörelsen lyckats genomdriva många reformer som delvis bromsat den halsbrytande takten i miljöförstörelsen. Tex byggs nästan inga nya kärnkraftverk, produktionen av vissa kemiska produkter (CFC, gödningsämnen osv) har begränsats och strikta normer har utfärdats för vissa fabriker, motorfordon osv. En kapitalistisk miljöindustri har uppstått och ekologiska reformer har t o m letat sig in i borgerliga partiers program.

Och ändå, trots alla reformförsök och trots miljöindustrin, är förstörelsen i global skala allvarligare än någonsin. Föreningen av haven, kalhuggningen av tropiska skogar och klimatförändringarna visar sammantaget att den ekologiska krisens globala kraft är oförminskad. Mot denna bakgrund påvisar krisen behovet av en grundläggande samhällsförändring som är mer långtgående än varje reform. Eftersom miljörörelsen inte har något sammanhängande revolutionärt program och inte ser arbetarna som något revolutionärt subjekt befinner den sig långt från att uppfylla sina ambitioner att bli en ny samhällelig kraft som kan inta eller ärva arbetarrörelsens plats. Om vi bortser från de små, öppna borgerliga eller reaktionära grupperingarna, är och förblir miljörörelsen en betydelsefull allierad till revolutionärer i den övergripande kampen mot det kapitalistiska systemet,

MILJÖPROBLEM OCH BORGERLIG DOMINANS

På grund av den kapitalistiska produktionens inverkan på miljön har förstörelsen av naturgrunden för människans samhällen nått en ny nivå. Detta har i och för sig blivit ett problem för den borgerliga ordningen och ideologin.

Den ekologiska krisen är världsomfattande och kan, med tanke på den för kapitalismen kännetecknande konkurrensen, endast uppfattas som ett gemensamt ont. Vissa orsaker till den ekologiska krisen daterar sig många år tillbaka i tiden medan andra är resultatet av en kombination av olika faktorer.

Det är därför svårt att fastställa och datera deras ursprung och fysiska orsaker. Bemästrandet av den ekologiska krisen skulle kräva tid och investeringar som ifrågasatte alla borgerliga begrepp rörande förhållandet mellan insats och resultat. Slutligen, i motsats till vad som gäller för kapitalismens skadliga sociala konsekvenser vid klassiska ekonomiska kriser, och även efter militära konflikter, så gäller för den ekologiska krisen att behärskade och utnyttjade klasser endast kan tvingas att betala en del av räkningen. Det går dock inte att förneka att förtryckta klasser, särskilt i de beroende länderna, bär huvudparten av bördan. Detta gäller i än högre grad om man ser till sambandet mellan den sociala och ekonomiska krisen, och den ekologiska krisen.

Den växande medvetenheten om den ekologiska krisen och den miljörelse som utvecklats sedan början av 1960-talet har inneburit ett kraftigt angrepp mot ett av den borgerliga ideologins nyckelbegrepp – uppfattningen att den borgerliga samhälls- och ekonomiska ordningen förmår garantera fortsatta "framsteg för alla", att utnyttjandet av naturen är något gott i sig, samt att alla problem rörande detta kan lösas.

I förhållande till denna ideologiska utmaning har det funnits försök att modernisera den borgerliga ideologin. Det första, som är känt över världen som Romklubbens rapport (The Limits of Growth, 1972). Denna rapport dokumenterade miljöförstörelsens snabba utveckling och föreslog en övernationell politik mot befolkningstillväxt, slöseri med naturtillgångar, miljöförstörelse osv. Denna och efterföljande studier var tveeggade svärd. Å ena sidan återtog den borgerliga ideologin och vetenskapsmän under dess inflytande, initiativet i miljöfrågorna och diskuterade prognoser och lösningar att föreslå. Å andra sidan gav dessa studier fog för en pessimistisk syn rörande världens framtid och gav ytterligare tyngd åt miljörörelsen. Den kapitalistiska världsekonomin förlorade sin aura av förträfflighet. Dess slutgiltighet och dess verkningssätt ifrågasattes inifrån. Samtidigt ledda dessa analyser till kravkataloger som tycktes tala för en världsomfattande planering och politisk reglering av ekonomin. Därigenom kom de i direkt konflikt med den kapitalistiska marknadekonomin, den ekonomisk liberalism och de regeringsstyrda avregleringsoffensiver som vid denna tid stod på dagordningen över hela världen.

Redan i mitten av 1980-talet var det nödvändigt med en andra borgerlig offensiv inom miljöområdet. Därefter blev det nödvändigt att tillhandahålla lösningar på alla dessa motsägelser och helst i form av konkreta politiska åtgärder. Ett uttryck för detta var Bruntlandrapporten (Our Common Future) som antogs av FN:s generalförsamling 1988. Den präglas helt av den borgerliga övertygelsen att, trots att kapitalismen olyckligtvis skadar miljön, så är kapitalismen också i stånd att göra de nödvändiga korrektionerna. Den hävdade alltså att den samlade de nödvändiga förutsättningarna för en mer balanserad form av tillväxt ("hållbar utveckling"). 1990-talet bevitnade en allt

djupare motsättning mellan löftena om nya internationella regler för den globaliserade kapitalismen, och själva detta systems brutala inverkan på samhälle och miljö. Riodeklarationen som följde på Toppmötet om Jorden (Earth Summit) (1992) framförde förvisso vissa principer, t ex försiktighetsprincipen, som representerade en utveckling av medvetenheten om miljökrisens beståndsdelar. Varken Agenda 21, en jättelik kompott av 2 500 krav, eller den internationella överenskommelsen om biologisk mångfald och klimatförändringar har lett till de radikala lösningar som är nödvändiga. Efter tillkomsten av WTO, som dessutom utsätter miljön för effekterna av en liberaliserad internationell handel, har dessa överenskommelser haft mycket ringa effekt. Proklamationer till försvar för den biologiska mångfalden är maktlösa i förhållande till den pågående skadegörelse som riktas mot naturmiljön. På den politiska nivån ställs de mot multinationella jordbrukskemiska och farmaceutiska industrier som försöker lägga beslag på levande organismer genom att i ökande omfattning använda GMO och patentera genom.

Uppbackad av energiföretagens lobbyister förkastade Bushadministrationen Kyotoavtalet (1997) rörande växthuseffekten. De bräckliga överenskommelser som de andra imperialistiska länderna uppnådde 2001 ålägger inte de rika länderna att genomföra egna åtgärder för att minska gasutsläppen. Detta innebär att man ger upp de redan helt otillräckliga målsättningarna i det ursprungliga avtalet. I själva verket ställer detta upp en målsättning på endast 5,2 procent nedskärning av CO₂ utsläppen trots att dessa utsläpp måste reduceras med mer än 50 procent för att hålla CO₂ nivån i luften under 550 ppm – en fördubbling jämfört med den förindustriella tiden – och förhindra att den globala

medeltemperaturen ökar med mer än 2 grader Celsius! I Rio utlovades 125 miljarder dollar under 10 år för åtgärder till försvar för miljön i världsskala. 1996 hade man endast satsat 315 miljoner dollar. I kampen mellan de reformistiska idéer som framförs i Bruntlandrapporten och på nytt i Rio, och den dominerande ultra-liberala imperialistiska modellen, så är det den senare som för närvarande har tagit hem spelet. Toppmötet i Johannesburg i september 2002 slutade i ett dundrande fiasko - inga betydande internationella åtgärder antogs. Tvärtom visade toppmötet att de stora multinationella företagen på några få år hade lyckats sälja in sina åsikter inom de internationella institutionerna. De har alltså erövrat en plattform för att främja privatisering av offentliga resurser och ägodelar under paroller som "offentligt-privat partnerskap". NGOs (non governmental organisations) som har varit starkt närvarande i Rio och därefter, har ibland låtit sig fångas av G7s och internationella institutioners tal om miljön. I framtiden kommer de att ha få andra val utöver att, antingen fullständigt integreras som ekologisk maskering av kapitalismen, eller att återgå till en radikal miljökritik, vilket för många av dem innebär att gå tillbaka till sina rötter.

Ett konkret förhållningssätt till miljöproblemen ingår idag i varje borgerlig regerings program. Allmänt återfinns där försök att sätta gränser för förorening av luft, jord och vatten. Därtill kommer planer för att gradvis minska de farliga effekterna av rester från produktionsprocesser. När allt kommer omkring är detta endast snabbförband som inte motverkar den förödelse som faktiskt äger rum. Ekonomiska program och inriktningar avseende en "ekologisk marknadsekonomi" har även allt oftare betonats. Hittills har inte några försök att omorientera den kapitalistiska ekonomin till ett miljövänligt funktionssätt lämnat skissbordet. I samband med den kapitalistiska

globaliseringen pågår en omfattande offensiv för att, i syfte att minska mängden växthusgaser, framtvinga ett system för att i världsskala "marknadsföra föroreningsrättigheter". På Förenta staternas rekommendationer accepterades denna mekanism av den Europeiska unionen. Detta är en farlig utveckling som måste bekämpas. För det första bereder den vägen för ett ökat beroende från de underutvecklade länderna i förhållande till de nordliga. I en mekanism som ger varje land en föroreningskvot som kan bytas bort, har de som har den finansiella makten även makt att handla med föroreningar efter eget godtycke. De högt skuldbelastade länderna i Söder och Öster riskerar att sälja sina kvoter till de nordliga länderna, trots att de senare förorenar långt mer.

Dessutom syftar systemet till att göra föroreningar till en vara och alltså en källa för profit. Hur kan vi under sådana villkor vänta oss någon effektiv minskning av miljöförstöringen?

Slutligen måste det understrykas att syftet med denna mekanism, kärnan i den liberala offensiven inom miljöområdet, är att ta udden av den ekologiska kritikens samhällsomstörtande kraft, eftersom den utmanar det kapitalistiska systemets allmänna funktionssätt. Mekanismen syftar till att återställa tilltron till föreställningen om marknaden som det bästa verktyget i kampen mot miljöförstöringen, om att mer kapitalism ger "renare" kapitalism.

Denna föreställning måste bekämpas liksom tesen att miljöskydd kan bli motorn bakom "en ny modernisering av den kapitalistiska ekonomin".

En stor klyfta skiljer de rika staterna från de fattiga. Medan förorening och förstörelse i rika imperialistiska länder med viss framgång har bromsats så misslyckas även de enklaste, nödvändiga åtgärder i de fattiga länderna. De misslyckas i brist på medel eller på motståndet från en handfull företag som

lyckas göra profit just genom att skada miljön. Som reaktion på dessa hinder framför reaktionära ideologer liksom vissa ekologer ibland tanken att överbefolkning är den centrala orsaken till miljöproblemen och att det är nödvändig att med tvång kontrollera befolkningstillväxten i underutvecklade länder. Denna ståndpunkt bygger på en grundläggande auktoritär och t o m rasistisk föreställning om samhällsstrukturer. Den måste utsättas för starkast möjliga kritik.

ERFARENHETER FRÅN POLITISK ORGANISERING AV DEN POLITISKA RÖRELSEN

I ett ökande antal länder utvecklas gröna partier. I Västeuropa har de erövrat parlamentarisk representation i länder så olika som Tyskland, Österrike, Belgien, Sverige och Portugal och de utgör med 47 medlemmar en betydande grupp i europaparlamentet. De deltar nu i regeringar tillsammans med vänsterkoalitioner i tre länder i Unionen: Tyskland, Frankrike och Belgien. Gröna partier återfinns även i beroende länder (Brasilien, Turkiet osv). I Förenta staterna symboliserar Ralph Naders presidentvalskandidatur att det politiskt upprättas en front som förenar miljökampanj, ungdom och fackliga företrädare på grundval av en kamp mot globaliseringen.

Givetvis kan utvecklingen av gröna organisationer och partier under de senaste tjugo åren förklaras mot bakgrund av att en världsomfattande ekologisk kris uppkommer. Utvecklingen kan dock inte förstås utan bidragande politiska orsaker, som brist på övergripande perspektiv som utmärker arbetarrörelsens traditionella ledarskap samt frånvaron sedan 1968 av revolutionära genombrott i det kapitalistiska Europa.

Det vore helt fel att stoppa alla olika "Gröna" erfarenheter i samma korg. De har olika karakteristiska drag beroende på land, politisk kultur och konkret historiskt ursprung.

Skalan går från en stark påverkan av borgerliga och småborgerliga krafter till en samexistens mellan vänsterorienterade, alternativa och ekosocialister och innefattar även reformistiska gröna strömningar. Allmänt och med vederbörliga reservationer kan påstås att det rör sig om organisationsförsök inom den reformistiska vänstern, oftast något till vänster om de traditionella ledningarna.

i Trots att den sociala basen till 75% utgörs av löneanställda så ser dessa strömningar inte sig själva som del av arbetarrörelsen.

ii Även om de ofta startade som informella valstrukturer kring miljöinriktade plattformar så har Gröna rörelser förhållit sig kritiska även inom andra områden (socialpolitik, kapprustning, Tredje världen osv).

De Grönas aktivitet utmärks av en kombination av ofta riktig kritik mot sociala orättvisor inom vissa områden i kombination med bedrägliga, reformistiska "strategier". Agerandet i regering eller riksdag förkväver i de flesta fall de gröna partiernas gräsrotsaktivism och leder till traditionella former för maktdelegering. Därigenom undergrävs rörelsens radikala natur. Vad värre är, de tyska Gröna t ex håller på att förlora all den visionära kraft som fanns förkroppsligad i miljökritiken och bli till ett enkelt "reformparti" bland andra. Denna glidning förstärks av eftergifter i fråga om atomkraften, Kosovokrigen och regeringspolitikens allt starkare nyliberala inriktning. Ändå är det knappast fruktbart att spekulera om takten och formen för dessa förändringar som miljöpartierna kan komma att genomgå, och inte heller om i vilken utsträckning de Grönas

egen natur kommer att förändras av de val och de förändringar av inriktning som görs.

Revolutionära marxister bedömer politiska aktörer, inte i första hand på grundval av deras anspråk, program eller medvetenhet om den egna rollen, utan på grundval deras verkliga funktion i klasskampen. Allmänt kan vi fastslå att uppkomsten av Gröna organisationer och partier inte har inneburit något steg tillbaka. Tvärtom har vänsterns agerande i många fall breddats. De Gröna kan inte förbises, istället måste en aktiv politik utvecklas i förhållande till dem, med gemensamma aktioner, diskussioner kring teoretiska ståndpunkter osv. I vissa länder har det uppstått protestpartier och miljörörelser som bildar valkoalitioner och gör sig till företrädare för delar av den kritiska opinionen. Det är upp till varje sektion av Internationalen att konkret besluta om de bästa formerna för samarbete med sådana partier och rörelser.

FJÄRDE INTERNATIONALEN OCH DEN EKOLOGISKA KRISEN

Som vi sett tidigare så finns, i de ursprungliga marxistiska texterna, förutsättningar för en radikal ekologisk kritik av kapitalismen. Vår International, liksom de flesta partierna i arbetarrörelsen, försummade dock att ta upp denna kritik under sina första år. Det är t ex lönlöst att leta efter den i Övergångsprogrammet, det grundläggande programmatiska dokumentet vid grundningskonferensen 1938. Under perioden efter andra världskriget bortsåg revolutionära marxister inte från miljöförstöring genom luft och vattenföroreningar. Dessa fenomen sågs dock som negativa konsekvenser av ett exploaterande, omänskligt system och inte som ett globalt fenomen som hotade att förstöra själva grunden för allt liv. Sedan det tidiga 1970-talet har detta förändrats i och med att

det kapitalistiska samhällets självdestruktiva tendenser blivit ett mycket diskuterat tema och föremål för debatt även för t ex de borgerliga ideologerna i Romklubben 1972. Artiklar och studier författade av medlemmar i vår rörelse började dyka upp.

Men det verkliga provet för arbetarrörelsens organisationer var att det föddes en folkrörelse mot kärnkraft särskilt i Japan, Västeuropa och Förenta staterna. Så gott som alla Fjärde Internationalens sektioner har varit inblandade i dessa massrörelser även om mycket få sektioner fann sätt att befästa sitt miljöarbete när antikärnkraftsrörelsen avtog. Erfarenheterna från dessa rörelser kom till uttryck i våra diskussioner inför världskongresserna. Ekologin och därmed förknippade problem nämns inte ens i texterna från den tionde kongressen. 1979, vid den följande kongressen, sågs kampen mot kärnkraftsindustrin som "en fråga om överlevnad för arbetarklassen" och uppgiften för Internationalen och dess sektioner förklarades vara att "stärka rörelsen genom att engagera industriarbetare" i kampen.

Vid kongressen 1985 vidareutvecklades ståndpunkterna. Dokumenten ger en mer detaljerad analys för var och en av världsrevolutionens tre sektorer. Huvudresolutionen uppmanade Internationalen och dess sektioner att i långt större utsträckning betona frågan om ekologin i sin propaganda och i sina aktiviteter samt att organisera gemensamma aktioner med miljörörelser. 1990 gjorde en kommission, bestående av olika sektioner i Internationalen, ett utkast till en resolution om ekologin. Detta presenterades under diskussionerna vid den trettionde kongressen men det beslöts att man skulle föra fortsatta diskussioner innan man antog en resolution.

Idag ser Fjärde Internationalen miljöförstörelsen som ett av viktigaste hoten mot mänskligheten, ett hot som ger ny innebörd åt Rosa Luxemburgs berömda formulering: Socialism eller barbari. Som sin primära uppgift inom detta område ser Internationalen att bidra till ett engagemang från arbetarrörelsen och dess organisationer i kampen mot ödeläggelsen av planeten. Den strävar att jämna marken för ett samarbete mellan den sociala rörelsen och miljörörelsen, ett samarbete som inte bara riktas mot olika former av förödelse utan även mot det system som är grundorsaken. Den vill bidra till diskussioner i dessa rörelser och försöker motarbeta de utbredda illusionerna om en möjlig "ren kapitalism".

I många länder deltar Internationalen aktivt i pågående strider som de riktade mot GMO och förstörelsen av Amazonasskogarna i Brasilien. De europeiska sektionerna är i allt högre grad engagerade i miljörörelsen i sina länder. Enligt våra analyser är miljöfrågan en av de viktigaste axlarna för arbetarrörelsens reorganisering.

Allt detta betyder inte att det har varit problemfritt att föra in dessa "nya frågor" i vår rörelse aktiviteter. Många kamrater har fortsatt att se miljöproblemen som en bland många andra av kapitalismens motsägelser. De har inte sett dem som problem som är nära förbundna med den dagliga kampen för arbetarklassens överlevnad, mot omänskliga levnads- och arbetsförhållande och krigshot. De flesta sektioner började först överväga ekologiska frågor när dessa gav rubriker efter det att andra krafter hade agerat. Följaktligen har debatten inom Internationalen först långsamt tagit form. När andra strömningar och individer har diskuterat frågan om ekologin och socialismen i flera decennier så har revolutionära marxister förblivit ganska tystlåtna. Det framstår allt tydligare att marxister måste göra en särskild ansträngning för att tillämpa

sin metod på de faktiskt föreliggande frågorna. Det är inte längre möjligt att helt enkelt ta några ingredienser ur det ekologiskt tänkandet och ge dem ett stänk rödfärg.

Fjärde Internationalen önskar inte enbart delta i diskussioner kring konkret miljöpolitik. Den vill även ta de, för massaktioner nödvändiga, politiska och organisatoriska stegen framåt. Endast genom massrörelsers agerande kan den nuvarande situationen förändras.

HANDLINGSPROGRAM

Över hela världen finns idag ett brett spektrum av initiativ och rörelser riktade mot utplundringen och ödeläggelsen av naturen. Fjärde Internationalen stöder dessa initiativ och dessa rörelser och deltar i dem, ibland kritiskt, eftersom vissa ekologers synsätt ibland kan vara ganska förbryllande. Miljörörelsens erfarenheter visar att endast breda mobiliseringar och massprotester gör det möjligt att vinna den allmänna opinionen och nå verkliga resultat.

FÖRSLAG

Låt oss erinra oss några av de grundläggande ekologiska problem som måste lösas om inte människosläktet ska försvinna. För alla dessa frågor gäller att de kan endast angripas i internationell skala. Det är här vi vill satsa vår styrka – till exempel när det gäller att i internationella kampanjer föra fram våra förslag och visa hur de kan förverkligas.

Dessa kampanjer kan föras runt följande paroller som dock inte skall ses som någon definitiv lista:

KRAV

i I Tredje världens länder - ett radikalt brott med ett jordbrukssystem som huvudsakligen baseras på produktion för export. Detta system är en källa till hunger och elände;

ii Mot det kapitalistiska jordbruket. Det är miljömässigt destruktivt och medför allvarliga allmänna hälsokriser (t ex galna kosjukan);

iii Omedelbart farväl till kärnkraften;

iv Stopp för ödeläggelsen av de tropiska skogarna och de skador som tillfogas skogarna i de industrialiserade länderna;

v Hav, floder och sjöar får inte längre användas som avfallstippar;

vi Mot kapitalistiska patent på livsformer - tillsvidarestopp för genmanipulering;

vii Stopp för privatisering av allmänna tillgångar som t ex vatten;

viii Stopp för den tilltagande förintelsen av livsformer - säkra den biologiska mångfalden.

ALTERNATIV

i I Tredje världen – ett produktionssystem för jordbruk som i första hand garanterar att befolkningens grundläggande behov tillgodoses;

ii Rationell och planerad energianvändning istället för skövling av icke förnyelsebara energikällor - utveckling av alternativa energikällor som solenergi och vindkraft, energi från biomassa o s v ;

iii Organisering av jordbruksproduktionen i enlighet med ekologiska förutsättningar;

iv Utveckling av offentliga transportsystem och järnvägar istället för fortsatt satsning på användande av privatfordon.

v En genomgripande politik i syfte att eliminera produktion av avfall och återanvända kvarvarande avfall - filtrering, reningsverk o s v räcker inte. Det som krävs är en grundläggande industriell omställning för att ta bort föroreningarna vid källan.

HUR KAN DESSA ALTERNATIV FÖRVERKLIGAS?

Vi måste kämpa för:

i En genomgripande jordbruksreform i Tredje världens länder;

ii Allmän annullering av Tredje världen ländernas skulder;

iii Utveckling av alternativa energiplaner som bestäms av arbetarrörelsen och miljörelsen i samarbete med progressiva vetenskapsmän;

iv Avskaffande av affärshemligheter (som gör det möjligt att dölja giftutsläpp), införande av skyldighet att föra journaler som specificerar råmaterial och produkter som används, samt fri tillgång till dessa journaler;

v Upprättande av en “miljömotmakt” genom samhällelig kontroll av produktionen;

vi Produktion som svarar mot miljökrav och som utgår från att tillgodose behov och varken från profitprincip eller byråkratisk maktutövning;

vii Ett socialistiskt, fritt, demokratiskt, pluralistiskt samhälle som grundas på självförvaltning och respekterar miljön.

ÖVERENSTÄMMELSE MELLAN EKOLOGISKA OCH SOCIALA FRÅGOR

I stor utsträckning ger samma mekanismer näring till såväl den ekologiska som den samhälleliga krisen. Intressena hos de större ekonomiska påtryckargrupperna, “marknadernas” alltmer odelade diktatur, samt den världsordning som förkroppsligas av WTO, IMF, WB och G8, o s v - allt detta kombineras för att fullständigt utsuga människor och natur. Gemensamma faktorer är i spel i samtidens ekologiska och sociala kriser och gemensamma botemedel kan och måste sättas in. Det är nödvändigt att bryta “den ekonomiska liberalismens” strypgrepp och ställa mänskliga behov och miljöns oavvisliga krav i förgrunden. Därför finns det en gemenskap mellan den ekologiska och den sociala kampen och ett gemensamt fält för överensstämmelser.

FÖRSVAR AV OFFENTLIGA TJÄNSTER

Frågan om transporter är ett tydligt exempel på i hur hög grad den offentliga politiken utgör förutsättningen för att man ska kunna ge ett adekvat svar på vad som ur samhällelig och

ekologisk synvinkel är tvingande nödvändigt. I Europa kräver marknadens logik att järnvägssystemet reduceras rent tekniskt och avseende trafikomfattning till "lönsamhet" medan man förlitar sig till vägar och huvudleder som lösning för allt annat. Samhälleliga behov (offentliga transporter som är billiga i drift, kompletta system som betjänar hela områden, anständiga löner och arbetsförhållanden) samt ekologiska behov (minska de mest förorenande, konkret miljöförstörande och energiintensiva transporttyperna) – dessa behov kräver att de offentliga transporterna utvecklas enligt logiken för offentliga tjänster. Detsamma gäller inom andra områden.

Denna iakttagelse avslutar inte diskussionen om hur offentliga tjänster bör organiseras i världen av idag. I själva verket tenderar statliga monopol att utveckla sin policy på grundval av icke-demokratiska målsättningar. (På energiområdet kan man nämna kopplingen mellan oljeproducenter och imperialistiska ingripanden i Afrika, eller kopplingen mellan kärnkraftens civila och militära användning). Man använder sig av förvaltnings- och produktionsmodeller som är trångsynt kapitalistiska och man tillämpar lönsamhets/effektivitetskriterier som kopierats efter de privata monopolens.

KAMPEN MOT FÖRORENINGAR

Vi har blivit alltmer medvetna om de mänskliga kostnader (hälsoproblem, stigande priser o s v) och de kostnader för naturen (angrepp mot den biologiska mångfalden) som orsakas av föroreningar samt även blivit medvetna om hur dessa problem förvärras av många väl bevakade intressen. Dessa omfattar

i Bilens dominerande ställning och den resulterande luftföroreningen och de växande hälsoproblemen i stadscentra,

ii Jordbruksnäringens makt samt grova förorening av vattensystemen och nästan oåterkalleliga förorening av grundvattnet,

iii Kärnkraftslobbys tyngd samt ansamlingen i Frankrike och andra länder av radioaktivt avfall över mycket långa perioder.

iv Den roll som spelas av större privata intressen när det gäller den socialt oacceptabla ökningen av kostnaderna för dricksvatten i Norr – och den omfattande bristen på tillgång till dricksvatten i Söder.

Inom alla dessa områden kräver de ekologiska och sociala striderna att en alternativ logik utmanar den som hävdas av de dominerande ekonomiska krafterna.

Miljöförstörelsen samt de allmänna hälsoproblemen har medfört en allmänt ökad medvetenhet om situationens allvar. Det har blivit allt svårare att framställa s k miljöfrågor som marginella och utan samband med samhällsfrågor eller som intressanta endast för en elit, som småborgerliga lyxfrågor. I Europa blev "galna ko krisen" antagligen en vattendelare på samma sätt som Tjernobyl ifråga om kärnkraften. Den riktade ljuset mot det allvarliga hot som jordbruksindustrins produktionssätt utgör.

Det är också nödvändigt att bekämpa falska strategier som den marknad för rätten att förorena som länderna i Norr försöker påtvinga planeten. Miljöförstöring ska avskaffas, inte säljas till högstbjudande.

FÖRSVAR FÖR RÄTTEN TILL ARBETE

En politik till skydd för miljön skulle skapa arbeten inom många områden. Det är även viktigt att understryka att den förhärskande ekonomiska logik som överutnyttjar naturmiljön, även ger upphov till arbetslöshet. Detta är helt klar fallet med jordbruksindustrin som tömmer landsbygden såväl på dess naturliga (kraftig minskning av landskapsvariation och biologisk mångfald) och mänskliga egenskaper (kraftig förlust av arbetstillfällen och flykt från landsbygden). Det är också fallet med bilindustrin som kraftigt minskar sin arbetstyrka – samtidigt som produktionskapaciteten ökar och vars ord har blivit lag när det gäller transportsätt, stads- och regionsplanering samt storstadsutveckling. En annan samhällsekonomisk logik skulle göra det möjligt att utveckla produktionsmedel som kan skapa fler arbeten och som inte är rovgiriga i förhållande till natur och levnadssätt.

Samtidigt måste det stå klart att revolutionärer inte försvarar alla existerande arbeten, t ex inom kärnkrafts- och bilindustrin – för att inte tala om den djurbaserad utfodringen... Vi kämpar för att alla ska ha garanterad rätt till arbete och inkomst, men inte nödvändigtvis till det nuvarande arbetet.

KAMPEN FÖR RÄTTEN TILL JORDEN

Internationellt är denna en av de viktigaste skärningspunkterna mellan de sociala och ekologiska rörelserna. Det är ingen tillfällighet att de, ur social synvinkel, mest radikala jordbrukarrörelserna även är de som har den mest avancerade miljömedvetenheten. De befinner sig i konflikt med jordbruksindustrin med dess GMO, dess gödningsmedel och bekämpningsmedel som förgiftar miljön - de motsätter sig

det kapitalistiska jordbruk som förstör mark och skogar. I Söderns länder går denna kamp inte att skilja från kampen för radikala jordreformer riktade mot storgodsägarnas markägarmonopol och för omfördelning av jorden. Men kampen för ett alternativt jordbruk som tar hänsyn till miljön och grundar sig på småbrukares arbete, kooperativ, gemenskaper på landsbygd eller bland urbefolkningar – denna kamp är en utmaning för hela planeten och angår såväl Tredje världen som kapitalistiska världsstäder. En av de viktigaste krafterna i denna kamp är “Via Campesina”, ett internationellt nätverk för jordbrukarvänstern som består av så betydelsefulla rörelser som det brasilianska MST och den franska Confédération paysanne. Dessa sociala rörelser verkar för en annan syn på jordbruksproduktion, ett synsätt som, med respekt för folks rätt att kunna föda sig själva, syftar till att tillgodose befolkningens samhälleliga behov istället för den globala kapitalistiska marknadens

AVSKAFFA SKULDSYSTEMET

“Utveckling genom skuldsättning” initierades av finansmakterna i Norr och ledde till ett system för kontroll över den ekonomiska politiken i skuldsatta länder (särskilt i Söder) och stärkte IMF:s och WB:s makt (och även ländernas i Norr). Skuldräntebetalningarnas diktat och WTO:s ultraliberala hökar innebär ödesdigra konsekvenser för mänskors samhällen (förintande av det sociala trygghetssystemet - jordbruk att leva på) samt för naturen (ödeläggelse av naturtillgångar i exportsyfte...) Detta innebär att utifrån såväl samhällelig som ekologisk synvinkel måste de grundläggande mekanismerna i detta dominanssystem bekämpas.

De handelsföreskrifter som införts av GATT och senare av WTO förstärker de stora nordliga multinationella företagens dominans. Genom att tvinga lokala marknader att öppna upp för deras produkter har dessa institutioner ökat beroendet (även avseende mat), undergrävt samhällen i jämvikt, och medfört en oförnuftig ökning av den internationella handel, som i sin tur förstärker energi- och miljökrisen.

LÄNGSIKTIGHET OCH DEMOKRATI

Eftersom naturens rytm har en mycket långsammare puls än marknadens mycket snabba, kräver frågan om ekologin att vi räknar med mycket långsiktiga konsekvenser. Många sociala behov (utbildning, hälsa o s v) förutsätter också en längre tidtabell för att nå sina målsättningar än vad "den allsmäktiga marknaden" gör – och detta är ett av skälen till att det finns offentliga tjänster i ordets rätta bemärkelse. Ekologiska konsekvenser och mänskliga behov kräver båda att våra alternativa handlingsprogram utgår från dessa långsiktiga och även mycket långsiktiga tidsperspektiv. Detta innebär att tänka i solidaritet över generationer. Planeringsbegreppet som använts i försvaret för sociala behov har inom ekologin erhållit en ny legitimitet. Vad innebär planering om inte att räkna med långsiktiga effekter? Men ekologin har även haft betydelse för att fördjupa kritiken av de byråkratiska erfarenheter i det forna östblockets länder.

Är detta nödvändiga möte mellan ekologiska, demokratiska och sociala frågor möjligt? Ja, eftersom samtidens ekologiska och sociala kriser har ett gemensamt ursprung – i kapitalismen. Gemensamma orsaker kräver gemensamma lösningar. Anti-kapitalism är inte en uppsättning "negativa" ideer. I själva verket gör den det möjligt att förutse en gemensam grund för

ekologiska och sociala strider och den hjälper till att formulera gemensamma alternativ i en positiv anda av solidaritet. Den upplyser oss om orsaker och lösningar. Om, å andra sidan, den politiska miljö rörelsen inte lyckas integrera/införa en kritik av kapitalismen så löper den risk att anpassa sig till den breda vägen, förlora sin radikala udd och falla tillbaka till elitistiska, i sista hand anti-demokratiska, lösningar som är socialt ojämlika och såväl kraftlösa som orättvisa.

Detta kräver verkliga sammanflätningar som inte bara likställer miljön med dess sociala inverkan. Ekologiskt tänkande har verkligen tillfört det samhälleliga tänkandet en betydelsefull aspekt som inte fullt ut erkänts tidigare – en analys av förhållandet mellan människans samhällen och naturen. Detta är dess unika bidrag och dess särskilda område. Vi kan alltså hävda att vi varken får begränsa ekologifrågan till enbart det sociala området eller bortse från samhälleliga motsättningar med hänvisning till globala ekologiska krav.